

Fredning Narvikfjellene krigshistorisk landskap

Dokumentasjon til frednings sak

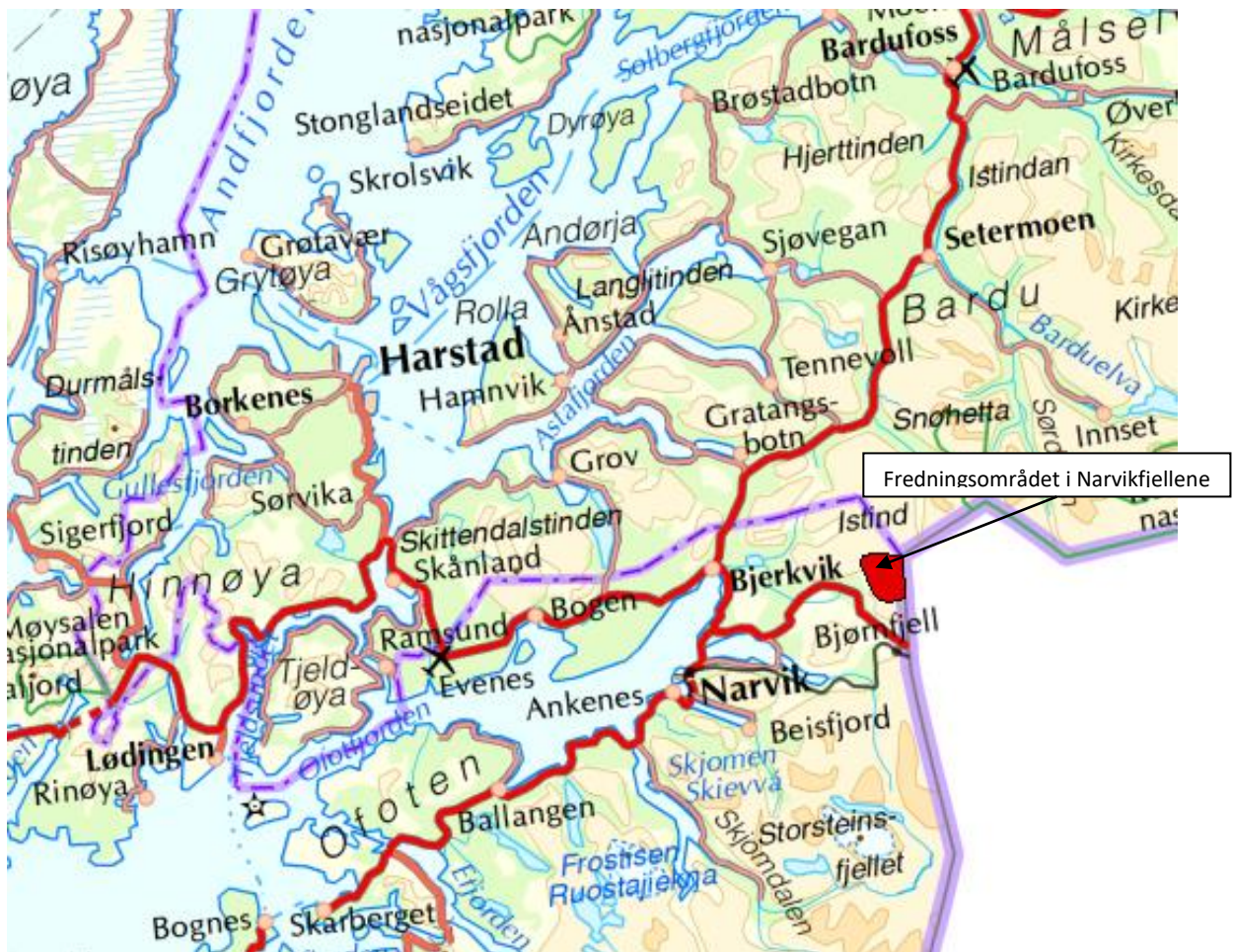
Innhold

Innledning.....	3
Fredningsområdet	3
Navn og høyder i fredningsområdet	4
Bakgrunn – kampene om Narvik 1940	5
Den siste fjellkrigen	6
Registrerte kulturminner i fredningsområdet.....	9
Kategorisering av kulturminner i fredningsområdet.....	9
Skytestillinger	10
Hvilestillinger	15
Telt- og leirplasser	20
Kulturminner fra nøytralitetsvakt (1914-1918).....	24
Observasjonsposter.....	26
Løsfunn	27

Innledning

Formålet med fredningen er å sikre deler av det krigshistoriske landskapet i Narvikfjellene fra krigshandlingene i mai og juni 1940, herunder alle spor etter kamphandlinger og støttetjenester, som forsvars- og skytestilinger, hvilestillinger, telt- og leirplasser, våpen- og utstyrsdeler, ammunisjon, rester etter forsyninger m.m. (krigsminner).

Dette dokumentasjonsvedlegget gir en kort beskrivelse av de historiske hendelsene som ledet frem til den siste fjellkrigen. Videre gir vedlegget en oversikt over, og eksempler på, kulturminner som er registrert i området.

Figur 1: Kart over narvikområdet med fredningsområdet markert

Fredningsområdet

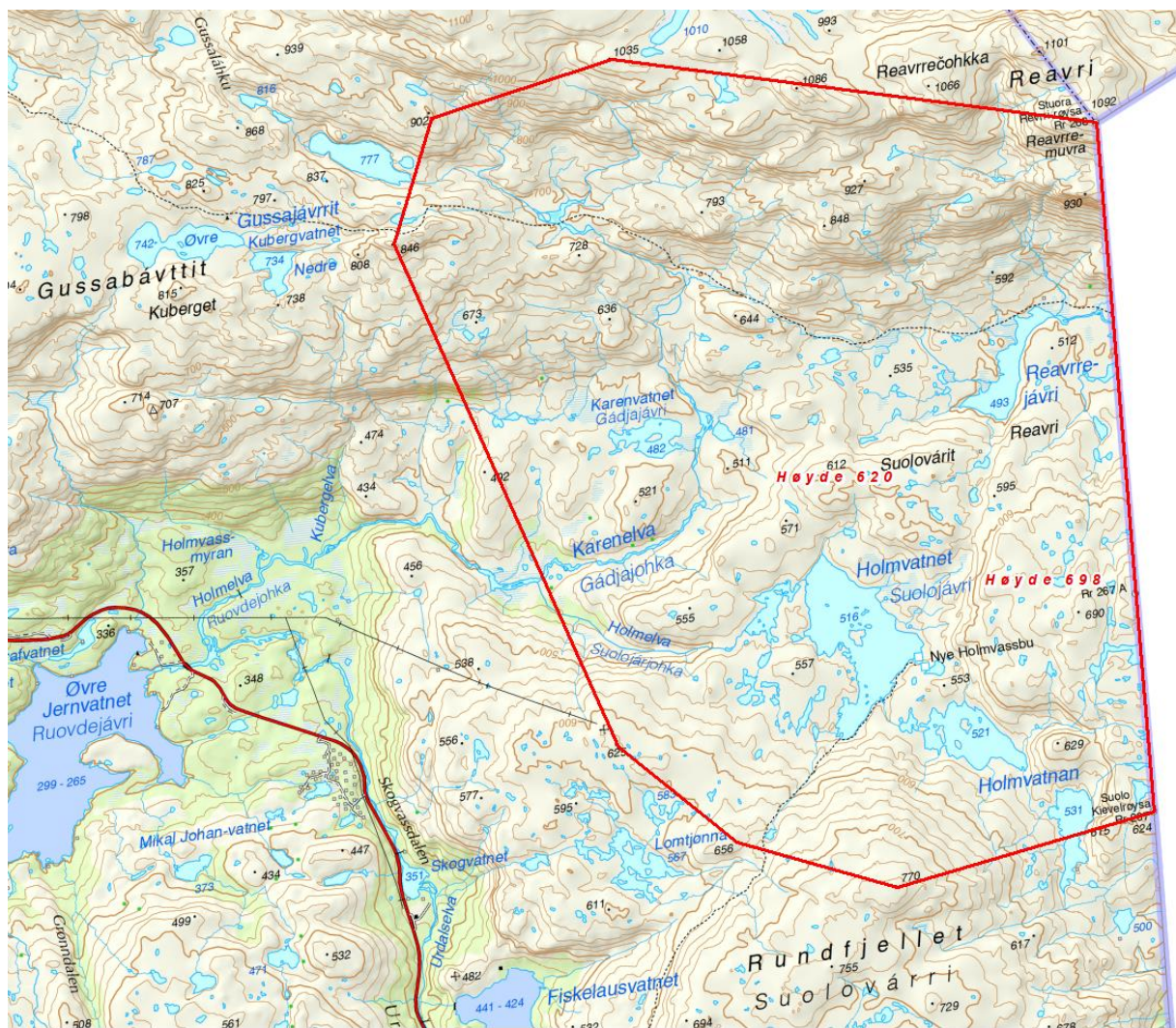
Det krigshistoriske landskapet som foreslås fredet utgjør et fjellområde på om lag 26,9 km² i Narvik kommune, Nordland. Det laveste punktet i fredningsområdet er ca 400 moh, ved Karenelva i sørvest, og det høyeste er ca 1100 moh i fjellpartiet i nord.

Området er avgrenset med riksgrensen til Sverige i øst, fra grenserøys 268 (Stuorra Revrrirøysa) i nord, via grenserøys 267 A til grenserøys 267 (Suolo Kievelrøysa) i sør, deretter vest-sørvest til høydepunkt 770 på Rundfjellet, videre nordvest til høydepunkt 656 øst for Lomtjønna, nordvest til høydepunkt 625, nord-nordvest til høydepunkt 846 øst av Nedre Kubergvatnet, nord til høydepunkt 902, øst-nordøst til høydepunkt 1035 sør for Beassetcohkka, og øst til grenserøys 268.

I dette området finnes det et stort antall krigsminner i form av skytestillinger, hvilestillinger, telt- og leirplasser, observasjonsstillinger, og tusenvis av løsfunn fra krigshandlingene i mai og juni 1940. Rundt 700 krigsminner er registrert og kartfestet, det finnes også et stort antall kulturminner i områder som ikke er systematisk registrert. Området utgjør likevel bare en liten del av fjellområdene i Narvik hvor det foregikk kamper mellom tyske og norske (med allierte) styrker foregikk vinteren og våren 1940.

Navn og høyder i fredningsområdet

I kilder fra krigen og senere litteratur er det enkelte navn og høyder som vi ikke gjenfinder på dagens kart. Særlig høydene 620 og 698 er mye omtalt, da disse var sentrale for de siste kampene i området. Disse tallene refererer til gamle høydeangivelser på navnløse høyder i området. På grunn av moderne justeringer av høydedata, har ikke disse høydene samme navn i dag. I området er høyder på dagens kart 8-9 meter lavere enn høydeangivelsene på eldre kart. «Høyde 620» har i dag fått korrigert høyden til 612 moh., og «høyde 698» har tilsvarende fått justert høyden til 690 moh. Siden «høyde 620» og «høyde 698» er så innarbeidet i kilder og omtaler av krigshandlingene i området, har vi valgt å fortsette å bruke disse navnene, selv om de i dag angir feil høyde. På kartet nedenfor er de gamle navnene (høydeangivelsene) skrevet inn med **rød tekst** for orientering. For å gjøre kartene mest mulig lesbare er dette ikke videreført i de påfølgende kartene. I teksten er gamle høydeangivelser skrevet i «» mens nye høydeangivelser er skrevet i vanlig tekst der det er aktuelt.

Figur 2: Fredningsområdet. Gamle stedsnavn/ høydeangivelser i rød påskrift. Disse er utelatt i påfølgende kart.

Bakgrunn – kampene om Narvik 1940

I 2020 er det 80 år siden det tyske angrepet på Norge, og 75 år siden andre verdenskrig sluttet.

Kampene om Narvik og den allierte gjenerobringen av Narvik by blir ofte omtalt som Hitlers første nederlag under andre verdenskrig. Den store allierte innsatsen var også med på å sette Narvik på verdenskartet, og i april og mai 1940 var verdenspressens øyne rettet mot den lille men svært strategisk viktige byen innerst i Ofotfjorden.

Da Norge ble angrepet den 9. april 1940, var Narvik et av de viktigste målene for den tyske invasjonen. Utskipingen av jernmalm fra de svenske gruvene i Kiruna, via den isfrie havna i Narvik, var så viktig for den tyske rustningsindustrien at både tyske og allierte myndigheter hadde hatt et sterkt fokus på byen i lang tid. I 1938 ble det skipet ut mer enn 100 millioner tonn jernmalm over Narvik. Store deler av dette gikk til Storbritannia og Tyskland.

I det massive angrepet på Narvik tidlig om morgenen den 9. april ble panserskipene Eidsvold og Norge senket, og 282 norske marinegaster og offiserer omkom i løpet av få minutter. Oberst Sundlo overga Narvik by uten kamp. Samme dag inntok de tyske styrkene, som for en stor del besto av østerrikske bergjegere, Elvegårdsmoen leir ved Bjerkvik, og fikk med det kontroll over forsyninger, utstyr, vinterutrustning, våpen og ammunisjon. I fredningsområdet innebærer det blant annet at vi finner norskprodusert ammunisjon i stillinger som ble brukt av de tyske styrkene.

Allerede den 10. april kom det første allierte (britiske) motangrepet, og det ble utkjempet sjøslag mellom tyske og britiske styrker i Ofotfjorden den 10. og 13. april. Så godt som hele den tyske invasjonsflåten, i alt 10 krigsskip, ble satt ut av spill, men også de allierte led tap. Om lag 2600 tyske marinegaster og offiserer reddet seg i land, og ble etter hvert innlemmet i den tyske invasjonshæren. Med dette ble de tyske styrkene mer enn fordoblet i antall soldater.

Om morgenen den 9. april ga general Carl Gustav Fleischer ordre om full mobilisering i Nord-Norge, og få dager senere, den 12. april, ble det harde kamper mellom tyske og norske styrker ved Gratangen turiststasjon nord for Bjerkvik.

Den 13. april ba Stortinget om alliert bistand mot den tyske invasjonen, og allerede neste dag gikk de første britiske styrkene i land i Harstad og Sjøvegan. De neste ukene ankom både britiske, franske og polske styrker til Narvikfronten. I alt kjempet om lag 11 000 allierte soldater på Narvikfronten i 1940.

Den 24. april startet en omfattende norsk og alliert motoffensiv mot de tyske styrkene på Narvikfronten. Mye av kampene foregikk i fjellområdene ovenfor Gratangen, fra Lapphaugen i nord og sørover gjennom Leigasmassivet øst for dagens E6.

En av de mest dramatiske hendelsene fant sted i Bjerkvik 13. mai. Etter først å ha bombardert bygda fra sjøen, gjennomførte de allierte styrkene en landgang. Store deler av bebyggelsen i bygda ble skadet eller ødelagt under bombingene, og 14 sivile omkom.

Etter den allierte landgangen i Bjerkvik trakk de tyske styrkene seg opp i fjellene via Vassdalen og Hartvikvannet, til områdene fra Storebalak og Lillebalak i vest, til Neverfjell og Kubergget i øst. Med støtte fra de allierte erobret de norske styrkene høyde etter høyde, og den 22. mai gjorde flere hundre tyske soldater retrett østover mot området rundt Holmvatnet og Rundfjellet, helt inn mot svenskegrensa.

Samtidig med kampene i høyfjellet foregikk det også harde kamper mot de tyske styrkene på andre deler av Narvikfronten. Sør for Narvik og i Ankenesfjellene var det særlig polske styrker som kjempet mot tyskerne, mens britiske styrker bombarderte Narvik fra sjøen. Den 28. mai 1940 ble Narvik by

gjenerobret fra tyskerne, og norske flagg kunne igjen vaie i gatene. Gleden var imidlertid kortvarig. Allerede den 24. mai hadde de allierte styrkene fått beskjed om at de skulle evakueres. Den tyske fremrykningen sentralt i Europa medførte at de allierte mente det var mer behov for styrkene til forsvar av Frankrike og England. Avgjørelsen ble likevel ikke meddelt den norske regjeringen før den 1. juni. Evakueringen startet den 4. juni, og den 8. juni var de siste allierte styrkene ute. Samme kveld rykket tyske soldater igjen inn i Narvik.

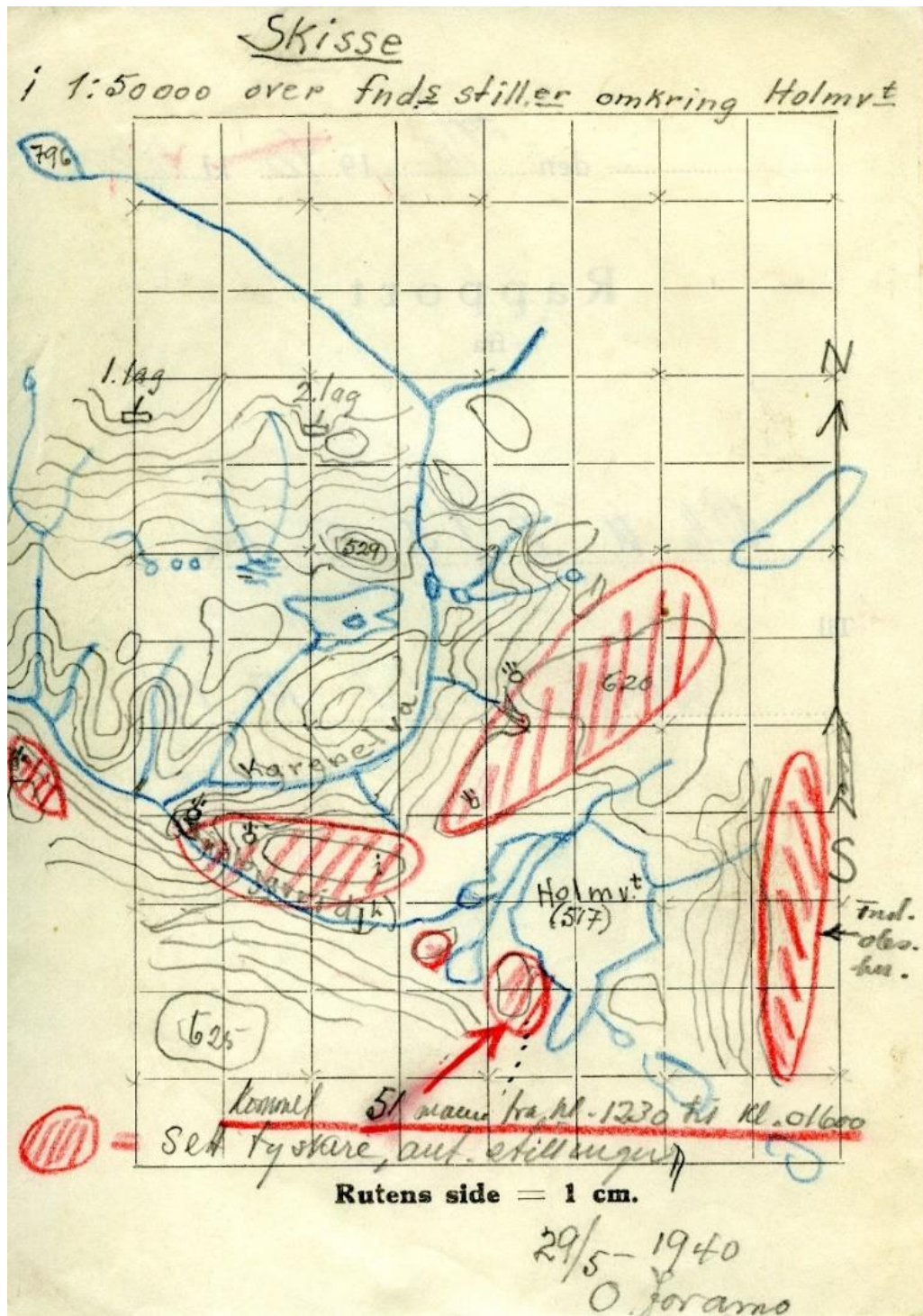
Figur 3: De tyske frontlinjene under kampene om Narvik. Illustrasjon: Narviksenteret

Den siste fjellkrigen

Mens Narvik ble gjenerobret i slutten av mai, hadde de tyske styrkene forskanset seg i området rundt Holmvatnet, mellom Karenelva i vest og svenskegrensen i øst. De norske styrkene lå lenger nord og vest. Den 29. mai fikk major Hunstad ordre om å angripe de tyske stillingene i Holmvatnområdet. På «høyde 620», var om lag 90 bergjegere klar til å forsvare den tyske forsvarslinjen.

På grunn av tåke, regn og dårlig sikt, kom ikke det norske angrepet i gang før om kvelden 31. mai. De norske styrkene angrep «høyde 620» fra nord med støtte fra skarpskyttere og mitraljøseild. Samtidig ble plåtået mellom «høyde 620» og «høyde 698» angrepet fra øst. Kampene om «høyde 620» rykket

frem og tilbake over mange timer, men om morgenen den 1. juni hadde de norske styrkene erobret høyden.

Figur 4: Oversikt over fiendens stillinger i området rundt Holmvatnet, 29. mai 1940. Kart: Hunstad/ Narviksenteret.

Mens kampene om «høyde 620» raste, hadde norske styrker også kommet frem til foten av «høyde 698» fra nord. Allerede 2. juni lyktes de med å storme og besette det nordre platået av høyden. 2 norske soldater falt i de harde kampene.

De neste dagene ble soldatene utsatt for uvær med snø og tett tåke. Flere dager med stillingskrig fulgte, med skyting fra begge sider.

Den 5. juni forsøkte norske styrker å ta høydene sør for Holmvatnet. Området var imidlertid for sterkt befestet av tyske styrker til at angrepet lot seg gjennomføre. De norske styrkene fikk ordre om å holde områdene de hadde fått kontroll over, og avvente videre angrep.

På «høyde 698» fortsatte intense kamper mellom norske og tyske styrker den 8. juni. Kampene foregikk helt inntil den svenske grensen, ved grenserøys 267A, og både tyske og norske soldater var nok over på svensk territorium i det tette snøværet. Begge sider forsøkte seg på angrep og motangrep gjennom hele dagen og kvelden, før kampene stilnet av natt til 9. juni.

Samme dag hadde major og bataljonssjef Otto Munthe-Kaas fått beskjed om at samtlige allierte styrker som hadde kjempet ved Narvikfronten hadde trukket seg ut, og at de norske stridskreftene i Nord-Norge skulle demobiliseres.

De tyske styrkene var selvsagt godt informert om situasjonen, og krevde at de norsks soldatene skulle føres til Bjørnfjell. Dette ble kontant avslått av Munthe-Kaas, som bevisst lot forhandlingene trekke ut i tid for å la de norske soldatene trekke seg ut nordover via Stordalen til Bones og Haakstad i Bardu. Sent om kvelden den 9. juni ga den tyske oberst Windisch beskjed om at de norske avdelingene uhindret skulle få forlate fronten. Om formiddagen den 10. juni nådde major Munthe-Kaas Bones i Bardu. Kampene om Narvik var over.

62 dager etter den tyske invasjonen var kampene om Narvik over. 8 500 soldater hadde falt, 64 skip og 86 fly var tapt. I dag, 80 år senere finnes det fortsatt spor etter disse dramatiske døgnene av norgeshistorien over store områder rundt Narvik, både på land og under vann. Den siste fjellkrigen foregikk i en kort periode og i et lite område. Likevel er sporene etter krigen mange og tydelige. Hundrevis av skytestillinger, hvilestillinger, telt- og leirplasser utgjør bygde konstruksjoner i et landskap som ellers hovedsakelig fremstår som uberørt høyfjell. Titusenvis av tomhylser, tomme maskingeværmagasiner og splinter fra bombekastergranater og flybomber vitner om intense kamper som endte med døden for mange unge soldater. Når de siste tidsvitnene etter hvert er borte, utgjør de fysiske krigsminnene en av de viktigste kildene til en av de viktigste periodene i Norges historie.

Registrerte kulturminner i fredningsområdet

Sommeren/ høsten 2019 gjennomførte Narviksenteret en registrering av kulturminner fra krigen i store deler av fredningsområdet. Registreringene ble ledet av Kristoffer Østnes som sammen med Finn W. Johnsen registrerte og dokumenterte nesten 700 ulike posisjoner med sikre kulturminner. Fra ulike kilder vet man at det også er svært mange kulturminner i deler av fredningsområdet som man ikke rakk å registrere i 2019. Kartene i dette dokumenter gir derfor ikke en komplett oversikt over kjente kulturminner i fredningsområdet.

Både registrerte og ikke registrerte kulturminner fra andre verdenskrig i fredningsområdet er omfattet av fredningen.

Denne rapporten gir en oversikt over de ulike kulturminnekategoriene som finnes i fredningsområdet. For hver kategori er det tatt med et representativt utvalg fotografier av registrerte kulturminner i den aktuelle kategorien. En komplett oversikt over registreringene med fotografier og nøyaktig posisjonsangivelse av samtlige kulturminner finnes tilgjengelig for fremtidig forvaltning av området.

Kategorisering av kulturminner i fredningsområdet

I denne dokumentasjonen har vi valgt å kategorisere de registrerte kulturminnene i følgende kategorier:

- Skytestillinger
- Hvilestillinger (for en eller flere soldater)
- Telt- og leirplasser
- Kulturminner fra nøytralitetsvakt langs grensen mot Sverige under første verdenskrig
- Observasjonsposter
- Løsfunn (gjenstander av alle slag)

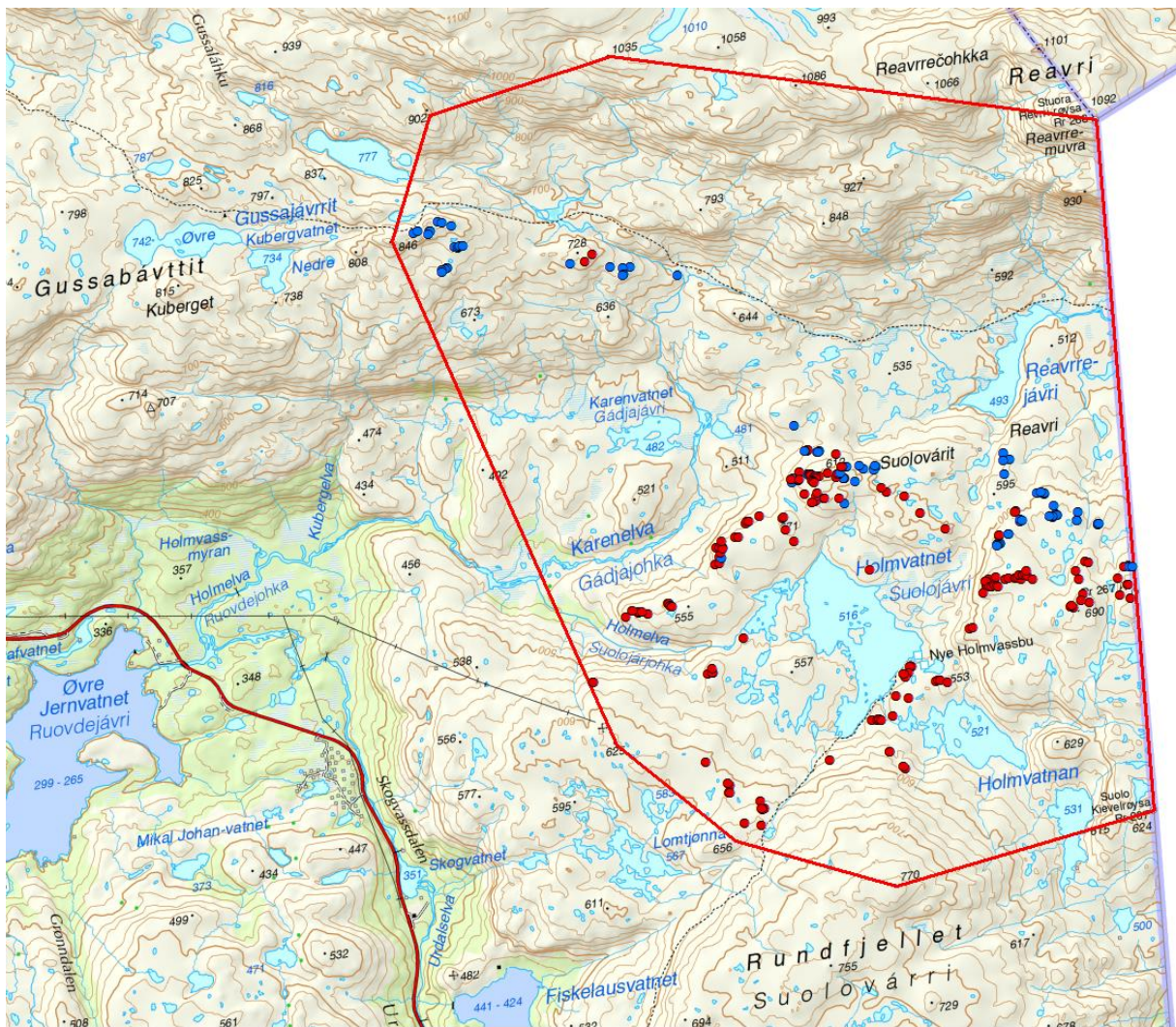
I tillegg er det registrert et par varder og bålplasser i området. Da det er usikkert om disse stammer fra krigshandlingene i 1940 eller er av nyere, eventuelt eldre, dato, er de ikke tatt med i oversikten. Det samme gjelder en sannsynlig samisk gammetuft ved Holmvatnet.

Det er også registrert enkelte steinkonstruksjoner hvis opprinnelige bruk ikke er identifisert. Dette er små helt klart menneskeskapte konstruksjoner, bestående av to-tre stein som er intensjonelt samlet sammen.

Mange av kulturminnene kan ha hatt flere funksjoner. De er likevel gitt bare en kategori i denne gjennomgangen. Løsfunn, eller funn av gjenstander, i de ulike stillingene og telt- og leirplassene, er ikke registrert som løsfunn i kartet. I grunnlagsdokumentasjonen er slike funn beskrevet for hvert enkelt tilfelle.

Skytestillinger

Det er registrert 266 sikre eller sannsynlige skytestillinger innenfor fredningsområdet. Disse er i all hovedsak relativt enkle konstruksjoner bygget av stein for beskyttelse, dekning og skjul. De er typisk bygget på steder i terrenget hvor skytteren har hatt god oversikt over terrenget foran seg, samtidig som den naturlige topografien har vært utnyttet for beskyttelse der det har vært mulig. Dette innebærer at mange av skytestillingene er bygget på høydene i området, med god oversikt over terrenget nedenfor. Da kamphandlingene foregikk i fredningsområdet i mai og juni 1940 hadde de tyske styrkene befestet de fleste høydene i området for å forsvare seg mot fremrykkende norske styrker. Om lag to tredjedeler av de registrerte skytestillingene er antatt å være tyske, bygget for forsvar mot de angripende norske styrkene. Det er imidlertid ingenting ved selve konstruksjonen av stillingene som kan identifisere hvilken nasjons soldater som har bygget dem. Det er også kjent fra rapporter fra kamphandlingene at norske styrker overtok flere tyske skytestillinger da de tyske styrkene ble presset bakover eller av andre grunner forlot disse. Særlig mange skytestillinger er bygget på «høyde 620» og «høyde 698», men også i skråningen på sørsiden av Karenelva, på sørøstsiden av Holmvatnet og langs høydedraget nordøstover fra Rundfjellet er det registrert mange skytestillinger.

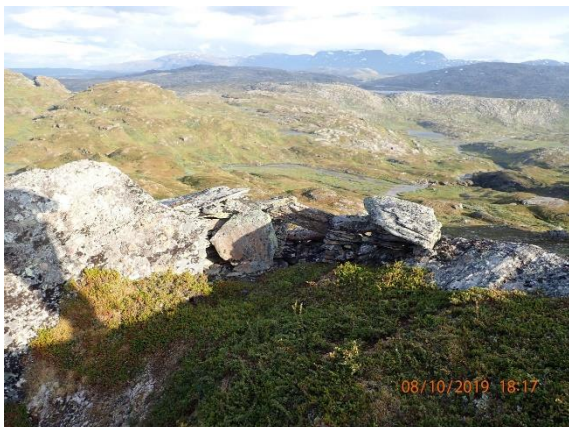
Figur 5: Registrerte skytestillinger i fredningsområdet. Røde punkter er stillinger som med all overveiende sannsynlighet er bygget av tyske soldater, mens blå er bygget av norske. Noen stillinger har vært brukt av soldater fra begge sider til ulike tider i kamphandlingene.

Noen stillinger er bygget opp med solide steinmurer og god beskyttelse, mens andre består av bare et fåtall steiner som i praksis ikke har gitt mye beskyttelse. Der den naturlige topografien har gitt god beskyttelse, er denne utnyttet så godt det har vært mulig. Noen steder har de naturlige forholdene alene gitt god nok beskyttelse uten at det har vært bygget noe av stein i tillegg. Andre steder er skytestillingene bygget på de mest eksponerte stedene uten noe «hjelp» fra den naturlige topografien. En må anta at soldatene også har brukt snø i stillingene der det var mulig, selv om dette ikke har gitt noen reell beskyttelse mot skarpe skudd. Mange av skytestillingene har klare konstruerte skyteskår mellom eller under steiner, mens andre må en ha utnyttet «naturlige» åpninger mellom steinene ved behov.

De fleste skytestillingene har sannsynligvis bare gitt plass til en eller to soldater med vanlig gevær/rifle, men en del er også vært benyttet av soldater med maskingevær eller mitraljøser. Noen stillinger har også vært bygget for bombekastere. I motsetning til skytterstillingene beregnet for gevær eller mitraljøser, har det ikke vært nødvendig med direkte siktelinje fra disse stillingene. Disse har derfor ofte ligget mer tilbaketrukket og beskyttet av terrenget enn de ulike gevær- og mitraljøsestillingene.

I mange av skytestillingene ligger det tomhylser som tydelig viser at det faktisk har vært skutt fra disse. Ammunisjonen er både tysk og norsk, men siden de tyske styrkene tok hele det norske depotet med våpen og ammunisjon på Elvegårdsmoen ved Bjerkvik, finnes det veldig mye norskprodusert ammunisjon i stillinger som vi med sikkerhet vet at kun har vært brukt av tyske styrker.

I de fleste stillingene er det funnet fra noen få til noen titalls tomhylser, men i enkelte er det funnet mer enn hundre. Det er også gjort funn av tomhylser andre steder enn i skytestillingene, som oftest på steder hvor knauser, sprekker eller større steiner naturlig har gitt god beskyttelse for soldatene. Disse stedene er imidlertid ikke registrert som sikre skytestillinger i kartet, selv om de i praksis har fungert som det.

Norsk mitraljøsestilling, høyde 728

Tysk skytestilling med skyteskår

Stilling med skyteskår, *høyde 620*

Stilling med skyteskår under en stein

Stilling med skyteskår, *høyde 620*

Stilling på *høyde 736*

Enkel stilling på bart berg, *høyde 620*

Mitraljøsestilling m ca 100 tomhylser.

Flere skytestillinger bygget sammen

Maskingeværstilling på høyde 698

Bombekasterstilling, høyde 698

Skytestilling med god naturlig beskyttelse

Maskingeværstilling, høyde 698

Enkel stilling på bart berg, høyde 698

Enkel stilling, *høyde 698*

Enkel stilling, nord for *høyde 698*

Skytestilling, *høyde 698*

Enkel stilling på bart berg, *høyde 698*

Enkel stilling på bart berg, *høyde 698*

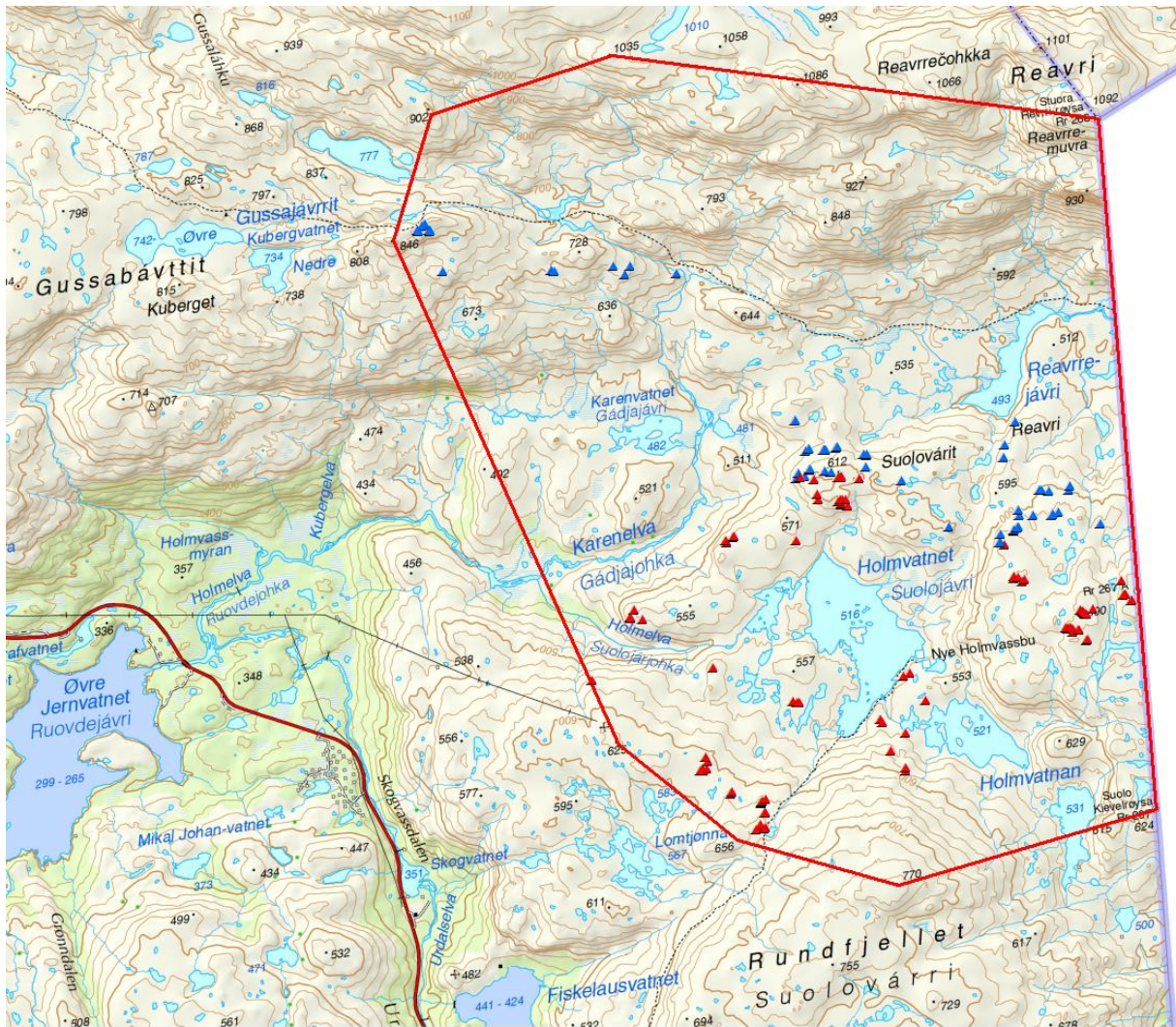
Bombekasterstilling, *høyde 620*

Hvilestillinger

Det er registrert 152 sikre eller sannsynlige hvilestillinger innenfor fredningsområdet. Også i krig har alle soldater behov for et relativt trygt og beskyttet sted for å hvile og sove når det er mulig. I fredningsområdet kan en se at sprekker i fjellet, og hulrom mellom og under steiner, som knapt nok ser ut til å kunne romme et menneske, har vært brukt. Enkle steinkonstruksjoner, helt sikkert forsterket og/eller kamuflert med snø, har vært bygget for å kunne ligge skjult for fienden. Andre steder har steiner vært brukt for holde lave teltduker på plass inntil små fjellskrenter hvor soldatene har forsøkt å få hvile i skjul.

Hvilestillingene er ofte bygget lavere i terrenget og med mye mindre utsikt enn skytestillingene. Den «typiske» hvilestillingen, dersom naturlige hull og sprekker ikke er benyttet, ligger på små «hyller» i ellers relativt bratte skråninger i bakkant av de samme høydene hvor vi finner skytestillingene i fremkant. Så lenge de ligger i bakkant og lavere enn selve høyden, er det ingen fare for å bli truffet av gevær- eller mitraljøseild som er avhengig av rette skuddlinjer. Samtidig er smale hyller i bratt terreng relativt godt beskyttet mot bombekastergranater. Siden disse skytes i en bue kan de treffe bak beskyttende høyder og konstruksjoner, men samtidig er det stor sjans for at granatene vil treffe bakken over hylla med hvileplassen, eller i skråningen nedenfor dette. Jo smalere hylla er, dess mindre sjans for å bli truffet. Denne samme ideelle plasseringen er også godt egnet for bombekasterstillinger, og i flere tilfeller er det ikke mulig å skille sikkert mellom disse. Det er også klart at mange av stillingene kan ha hatt ulike formål.

Mange av hvilestillingene som har utnyttet naturlige skjulesteder, er sannsynligvis bare brukt av en soldat, rett og slett fordi det ikke er plass til mer enn en av gangen i de som er registrert. I andre må en anta at flere soldater har sittet sammen under en teltduk inntil en fjellvegg eller stein. Begge variantene fremstår å være etablert for korte opphold nær selve frontlinja. Enkelte hvilestillinger er mer solid bygget, med utjevnete «gulv» og murer for telt av ulike størrelser. I flere hvilestillinger er det funnet rester av bjørkeris som har vært brukt for isolasjon mot det kalde fjellet.

Figur 6: Registrerte hvilestillinger i fredningsområdet. Røde trekkanter er stillinger som med all overveiende sannsynlighet er bygget av tyske soldater, mens blå er bygget av norske.

Liten hvilestilling i bakkant av høyde 620

Hvilestilling på smal hylle, høyde 620

Hvilestilling under lite bergfremspring

Liten hvilestilling, vest for Rundfjellet

Enkel hvilestilling/ skjul for en soldat

Liten hvilestilling bak stor stein

Hvilestilling nedenfor bratt fjellskrent

Tysk hvilestilling bak stor stein

Liten hvilestilling/ skjul for en soldat

Hvilestilling, vest for Rundfjellet

Liten hvilestilling/ skjul for en soldat

Hvilestilling inntil bratt fjell, høyde 698

Liten hvilestilling i bergsprekk

Stor tysk hvilestilling eller telt plass

Hvilestilling inntil bratt fjell, høyde 698

Liten hvilestilling, høyde 698

Hvilestilling i liten bergkløft

Norsk hvilestilling i steinur, med bjørkeris

Liten hvilestilling på smal fjellhulle

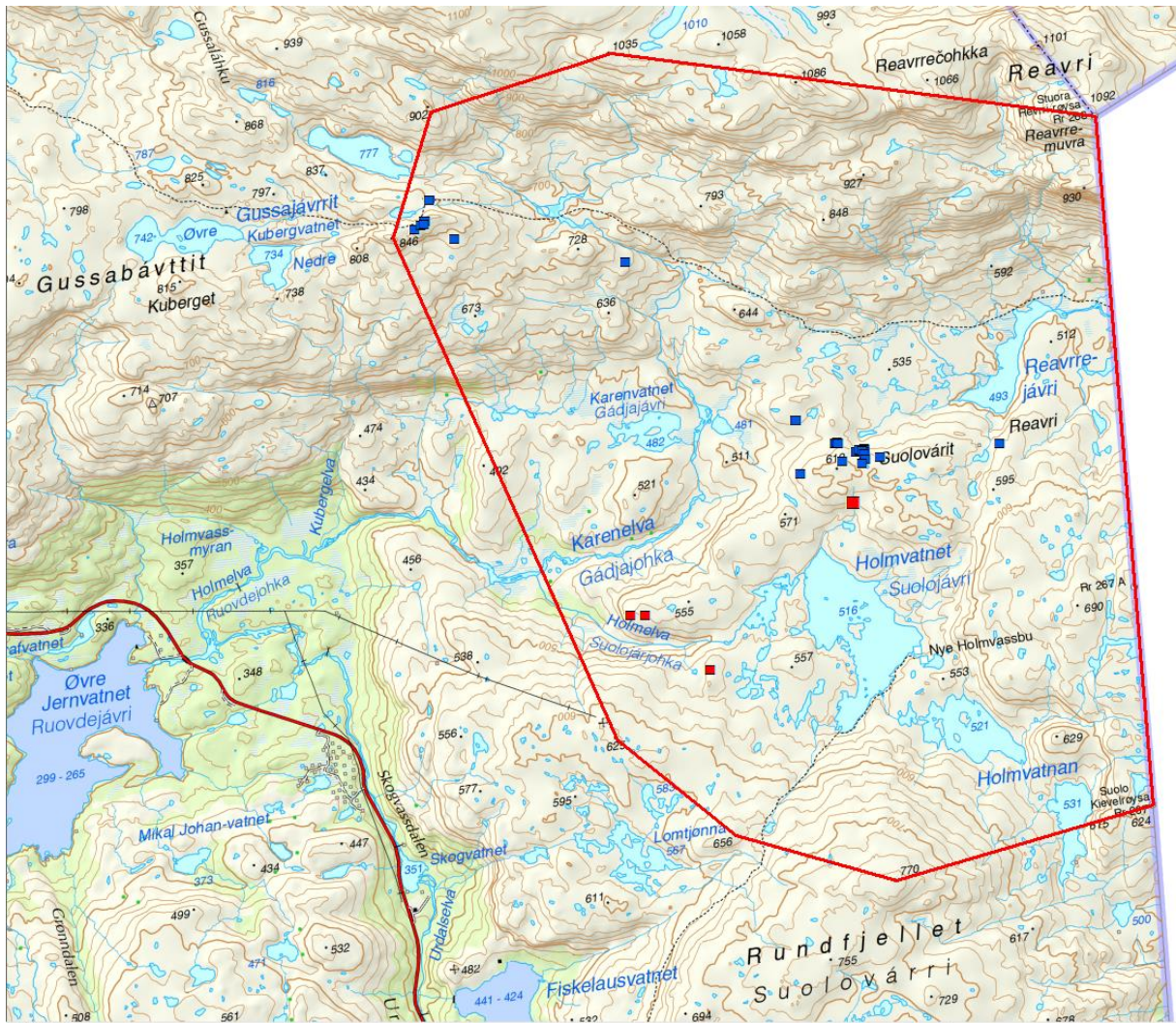
Bjørkeris i norsk hvilestilling

Telt- og leirplasser

Det er registrert 35 kulturminner kategorisert som telt- eller leirplasser i fredningsområdet. 31 av disse er med all sannsynlighet norske, mens fire er tyske. Mange av telt- og leirplassene ligger samlet, blant annet ved høyde 854 rett øst for Nedre Kubergvatnet, og på nordsiden av «høyde 620». Teltplassene fremstår som opparbeidete små terrasser, med letdrenert og relativt utjevnet gulvflate. Teltplassene er jevnt over en god del større enn hvilestillingene. Da det er lagt ned vesentlig mer arbeid i disse må en anta at de i utgangspunktet ble etablert for noe lengre varighet og for flere personer.

En av leirplassene skiller seg fra de andre. Det er det såkalte *Steinkirka* på sørsiden av «høyde 620». Her er det stablet en tørrmur foran og delvis innunder en større naturlig heller. Den skal opprinnelig være bygget på 1920-tallet, og har vært brukt som jakt- og fiskebu. Beliggenheten helt innunder «høyde 620» gjør det veldig sannsynlig at helleren ble brukt av tyske styrker under kampene i 1940. Inne i helleren er det spor etter blant annet hermetikkbokser, en spade og knuste flasker. Helleren har også vært i bruk etter krigen som rasteplass.

Som for hvilestillingene ligger telt- og leirplassene relativt godt skjult i terrenget, iallfall sett fra den retningen fienden befant seg. Telt- og leirplassene ligger ofte nedenfor og i bakkant av høydene, og noe lavere og mer tilbaketrukket enn hvilestillingene. En del av teltplassene, spesielt på nordsiden nedenfor «høyde 620» er bygget tett inntil og delvis innunder bratte fjellskrenter. Her har de ligget godt beskyttet også mot bombekastergranater. Rundt leirplassene har det vært utplassert vakt- og observasjonsposter. Med utgangspunkt i rapporter fra krigen kan man med stor sikkerhet fastslå hvilken nasjonalitet telt- og leirplassene har hatt.

Figur 7: Registrerte telt- og leirplasser i fredningsområdet. Røde firkanter er med all overveiende sannsynlighet etablert av tyske soldater, mens blå er etablert av norske. Den såkalte Steinkirka på sørsiden av «høyde 620» er markert med et større symbol enn de andre tyske tel- og leirplassene.

020: «Steinkirka» sør for høyde 620

020: «Steinkirka» sør for høyde 620

Norsk teltplass nord for høyde 620

Norsk teltplass ved høyde 854

Tysk teltplass sør for Holmelva

Norsk teltplass ved høyde 854

Tysk teltplass nord for Holmelva

Norsk leirplass ved høyde 854

Norsk teltplass ved høyde 854

Norsk teltplass nedenfor høyde 620

Norsk teltplass

Norsk teltplass nedenfor høyde 620

Norsk teltplass nedenfor høyde 620

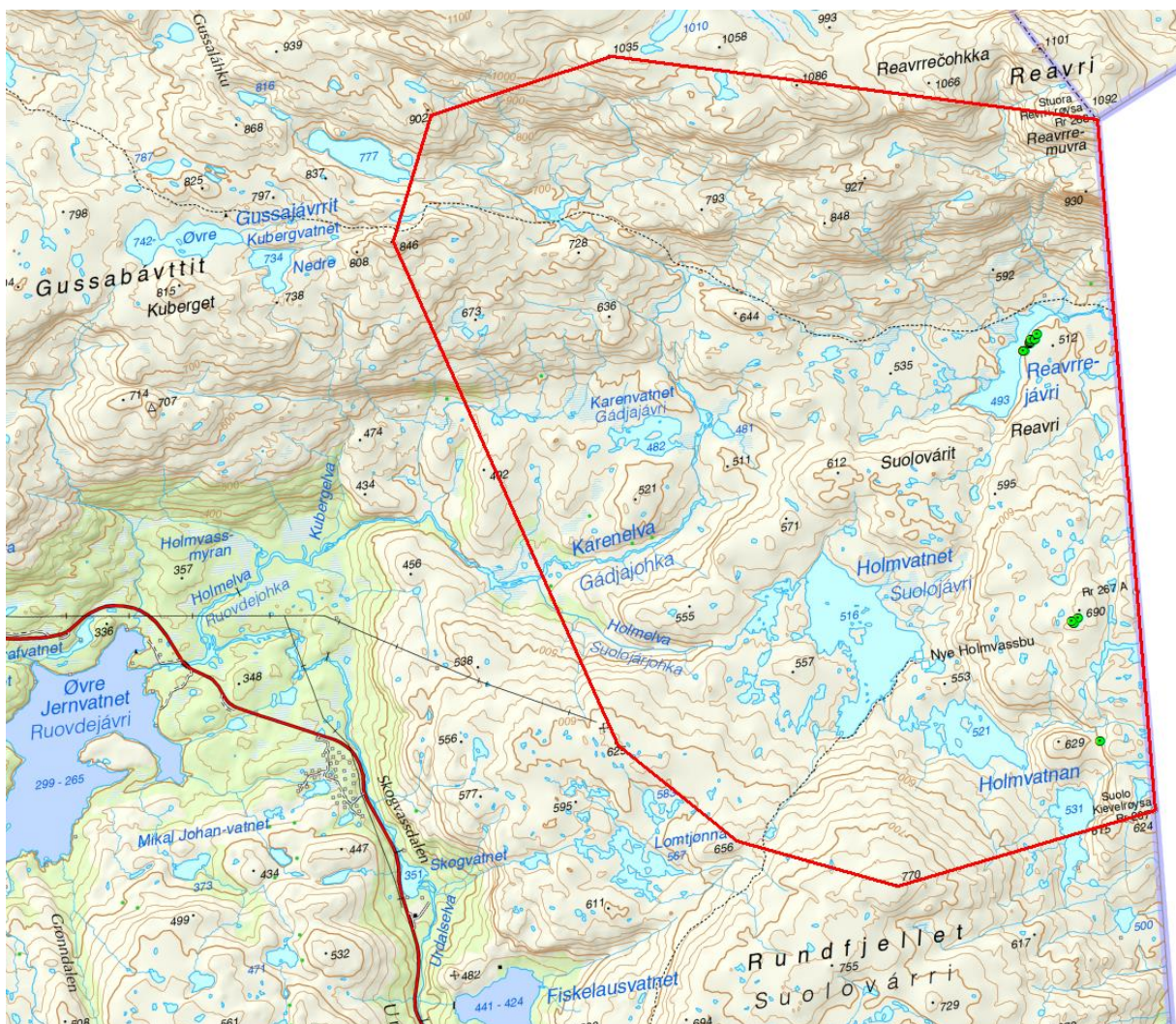

Norsk teltplass nedenfor høyde 620

Kulturminner fra nøytralitetsvakt (1914-1918)

I forbindelse med urolighetene i Europa under første verdenskrig ble det bygget en rekke forsvarsstillinger mot grensen til Sverige. Mange av disse var solide steinmurte hytter/ skjul. Innenfor fredningsområdet er det registrert flere kulturminner som opprinnelig stammer fra denne perioden. En antar at de stillingene som fortsatt kunne brukes i 1940 ble brukt av soldater fra begge sider.

Ved Reavrejavri er det registrert fire ruiner etter steinbuer/ stillinger, som en antar at ble brukt av norske soldater under kampene i 1940. I tillegg ligger det en vedovn, rester etter en parafinlampe og enkelte andre løse gjenstander i området. Litt sør på høyde 698 er det registrert en leirplass som sannsynligvis stammer fra periode, og i et daldrag noe lenger sør, rett øst for høyde 629 er det registrert en sirkulær tuft som også sannsynligvis kan knyttes til nøytralitetsvakten. Leirplassen på «høyde 698» ligger i et område som ellers inneholder noen titall spor etter tyske styrker, så det er høyst sannsynlig at den også har vært brukt av tyskerne i 1940. Den sirkulære tufta lenger sør ligger imidlertid i et område hvor det ikke er gjort andre registreringer fra krigshandlingene.

Figur 8: Registrerte kulturminner fra nøytralitetsvakt langs grensen mot Sverige (1914-1918).

Ruin etter steinbu ved Reavvrejávri

Gammel prarafinlampe ved Reavvrejávri

Ruin etter stilling ved Reavvrejávri

Rester etter leirplass på høyde 698

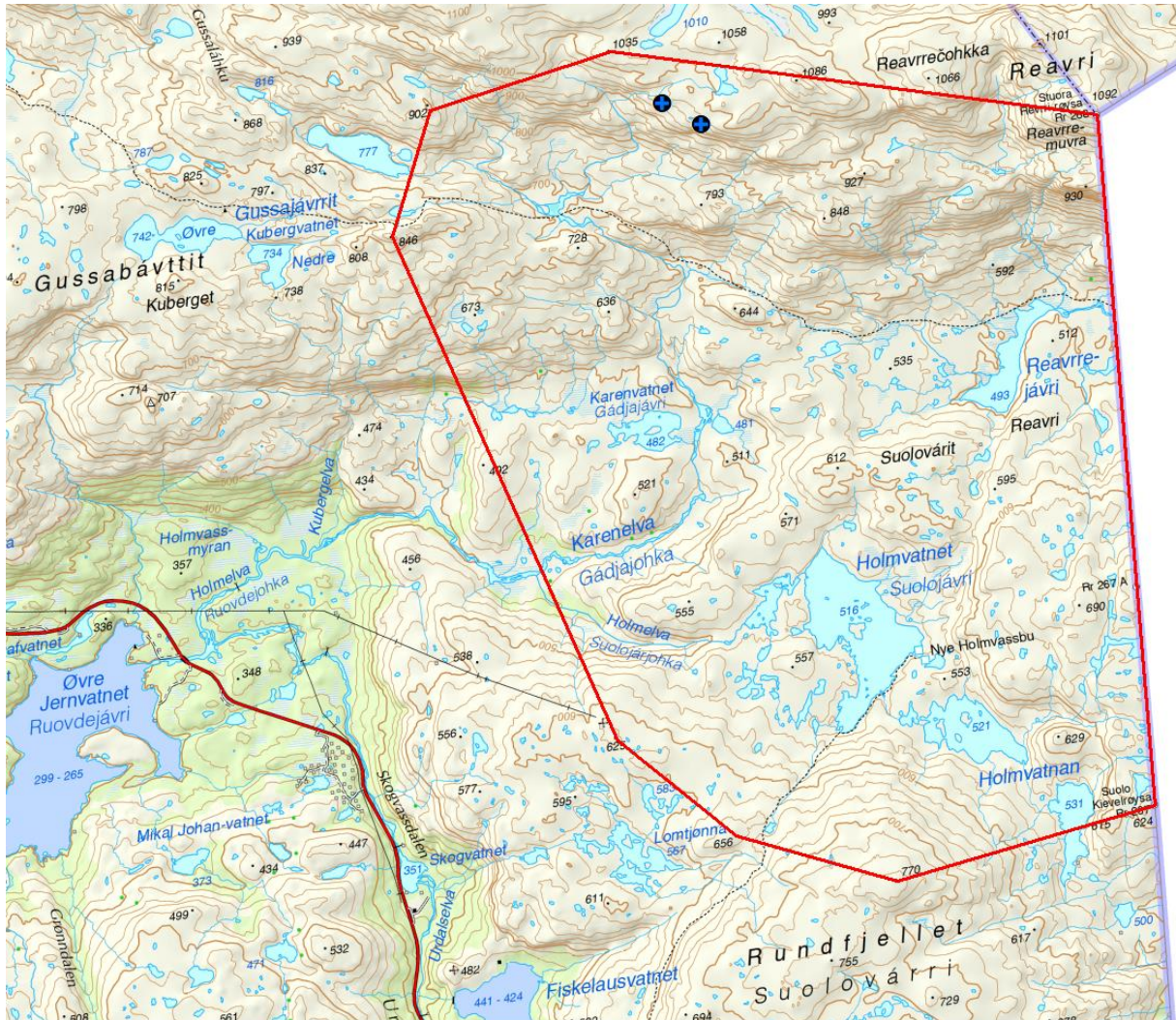
Vedovn ved Reavvrejávri

Sirkulær tuft øst for høyde 629

Observasjonsposter

Høyt opp i fjellsiden lengst nord i fredningsområdet er det registrert to små oppbygde steinkonstruksjoner som sannsynligvis har fungert som observasjonsposter for de norske styrkene. Fra stillingene er det god utsikt over store deler av områdene hvor kamphandlingene foregikk i mai og juni 1940.

Figur 9: Observasjonsposter i fjellet med god utsikt over store deler av området hvor kamphandlingene fant sted.

Liten observasjonspost på fjellhulle

Utsikt fra observasjonspost.

Løsfunn

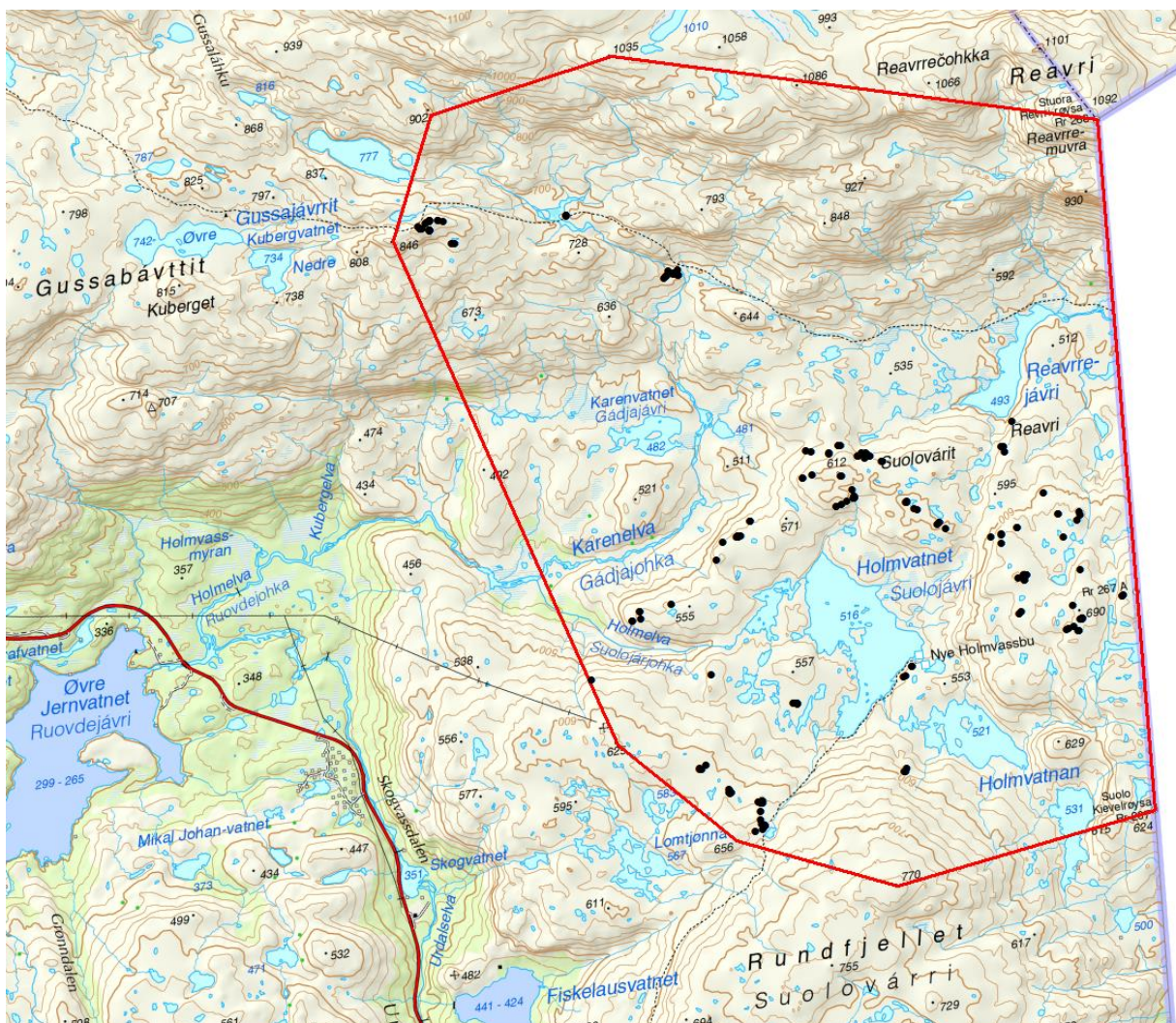
Det er registrert litt over 200 steder med funn av løse gjenstander i fredningsområdet. Mer enn 80 ulike steder er det gjort funn av hermetikkbokser som har inneholdt forsyninger (mat og tørrmelk) for soldatene. Noen steder er det funnet større samlinger av hermetikkbokser, særlig i områdene med telt- og leirplasser. Enkelte bokser har hull i lokket for å kunne drikke av innholdet i boksen.'

Andre løsfunn er tomhylser og patroner, samt magasiner fra maskingevær. Noen steder representerer tomhylsene helt klart skytestillinger, særlig på «høyde 620» og «høyde 698», uten at det er bygget beskyttende konstruksjoner av stein. Enkelte steder er dette fordi terrenget i seg selv utgjør gode stillinger, mens det andre steder sannsynligvis har vært bygget skjul av snø.

Det er funnet flere titalls magasiner til Madsen maskingevær i fredningsområdet. Våpenet ble brukt av både de norske og de tyske styrkene. I mange tilfeller er det funnet flere magasiner sammen.

Foruten bombekasterkofferter i flere av bombekasterstillingene på «høyde 698», er det funnet flere løse bombekasterkofferter i fredningsområdet. Det er også funnet deler og splinter fra både bombekastergranater og flybomber. En udetonert bombekastergranat, og en udetonert håndgranat ble funnet sentralt i fredningsområdet.

Av andre løsfunn er det blant annet funnet deler av ski, sko, en hjelm, snøbriller og deler av tyske kokeapparat.

Figur 10: Kart over steder med løsfunn av kulturminner i fredningsområdet

Hermetikkboks

Hermetikkboks

Hermetikkboks med hull for å drikke

Samling hermetikkbokser

Samling hermetikkbokser

Hermetikkboks med innhold

Rundt 200 tomhylser i mitraljøsestilling

Patronhylser kaliber 6,5x55

Patronhylser kaliber 7,92x57

Patronhylser fra bl.a. pistol/ revolver

Patronhylser og skarpe skudd

Om lag 50 patronhylser

Magasiner til Madsen maskingevær

Magasin til tysk MG15 maskingevær

Magasiner til Madsen maskingevær

Tysk koffert for bombekastergranater

Deler fra Madsen-maskingeværmagasin

Kofferter til bombekastergranater

Fragmenter fra tysk flybombe

Fremre del av norsk 76 mm artillerigranat

Del av norsk artillerigranat, kaliber 7,5 cm

Udetonert 80,4 mm bombekastergranat

Bakre del av tysk bombekastergranat

Udetonert tysk M-24 stavhåndgranat

Pappboks med fett/ smøring

Spade funnet ved tyske stillinger

Hæljern fra lav fjellsko, tysk Gebirgsjäger

Norsk stål militærhjem (M 1936)

Deler av sko i tysk hvilestilling

Norsk ski. Sannsynligvis fra Elvegårdsmoen og
brukt av tyske soldater

Del av fransk ski, funnet nær tysk stilling

Deler av norsk teltduk

Del fra tysk «stormkjøkken»

Deler av skinnsko, mulig tysk høystøvel

Knust glassflaske ved tyske stillinger

Aluminiumsfat med påskrift *Armeens Sanitet*